

Szín – játék – költészet

Tanulmányok a nyolcvanéves Kilián István tiszteletére

Szerkesztette

•

Czibula Katalin

Demeter Júlia

Pintér Márta Zsuzsanna

Partium Kiadó – Protea Egyesület – *reciti*

Budapest • Nagyvárad
2013

A kötet megjelenését az OTKA 83599. számú programja,
a Partiumi Keresztény Egyetem és
a Lectio Kulturális Egyesület támogatta.

A borító a *Kilianus* (Kolozsvár, 1767) című színlap felhasználásával készült
Győri Egyházmegyei Kincstár és Könyvtár, Győr, G. XXIII. 2. 11. 58.

Fotó: Medgyesy S. Norbert

Szerkesztette:

Czibula Katalin, Demeter Júlia, Pintér Márta Zsuzsanna

Könyvünk a Creative Commons *Nevezd meg! – Ne add el! – Így add tovább!* 2.5
Magyarország Licenc (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/2.5/hu/>)
feltételei szerint szabadon másolható, idézhető, sokszorosítható.

Köteteink a *reciti* honlapjáról letölthetők. Éljen jogaival!

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

OMAGIU. Kilián István

Szín – játék – költészet: tanulmányok a nyolcvanéves Kilián István
tiszteletére / szerkesztette: Czibula Katalin, Demeter Júlia, Pintér Márta
Zsuzsanna. - Oradea: Partium; Budapest: Protea Kulturális Egyesület, 2013
ISBN 978-606-8156-45-3; ISBN 978-963-7341-95-3

I. Czibula, Katalin (ed.)

II. Demeter, Júlia (ed.)

III. Pintér, Márta Zsuzsanna (ed.)

008

ISBN 978-606-8156-45-3

ISBN 978-963-7341-95-3

Kiadja a Partium Kiadó, a Protea Kulturális Egyesület és a *reciti*,
az MTA BTK Irodalomtudományi Intézetének
tartalomszolgáltató portálja ► <http://www.reciti.hu>

Borítóterv: Bánffi-Benedek Andrea

Tördelte: Hegedüs Béla

MÓZES HUBA

Aranymetszés egy 15. század végi magyar–latin ikervers párhuzamos szövegében

Kilián Pistának,

aki mindegyikünknel több magyar–latin szöveget egyeztetett. – Abban a reményben, hogy észrevételeim ilyen módon nemcsak hozzá, hanem tisztelőihez is eljutnak.

Egy emberöltőnyivel ezelőtt *A régi magyar vers* című tanulmánygyűjteményben kitűnő elemzés látott napvilágot a *Szent László-ének* párhuzamosan írott magyar és latin szövegéről.¹ Az elemzés kifejtette egyrészt, hogy az énekben miként fonódnak össze a himnusz- és a panegirikus költészet sajátosságai, másrészt, hogy a magyar és a latin szöveg megfelelése milyen jelentős mértékben múlja felül akár a legsikerültebb magyar fordítások pontosságát is. A tanulmány *Művészi kifejezőképesség* című alfejezete méltatja az „*Idvezléggy kegyelmes Szent László kerály*” – „*Salve benigne rex Ladislae*” sorisméltés keretébe foglalt szerkezet átgondoltságát, megjegyezve a többi közt, hogy az ének „László szobra kapcsán” a király jellemzésében „előbb külső (testi szépség, bátorság), majd belső [...] erényeinek magasztalására” tér ki.²

A figyelmes olvasónak feltűnhet, hogy a kerek zárójelben szerepeltetett második erény, a bátorság, nem annyira külső, inkább belsőnek mondható. És hogyha ezt észrevette, talán hajlik arra is, hogy az éneknek az elemzés előtti olvasatát, pontosabban az olvasat adott helyén a versszakok sorrendjét megkérdőjelezze.

Az ének magyar és latin szövege, tudjuk, a *Peer-* és a *Gyöngyösi kódex*ben kölcsönösen kiegészíti egymást. Olvasatuk alapjául egyrészt a *Peer-kódex* magyar szövegének 15 szakaszát választhatjuk, melyeket a *Gyöngyösi kódex*beli magyar szövegnek a záró strofa elé iktatott 3 szakaszával egészíthetünk ki összesen 18 szakaszra. Alapul másrészt a *Gyöngyösi kódex* latin szövegének 18 szakaszát vehetjük, melyeket a *Peer-kódex*beli latin szöveg záró szakaszával kerekíthetünk összesen 19 szakaszra. A latin szöveg 15. szakaszának magyar megfelelője nincs, a magyar szöveg ezért egy szakasszal rövidebb, mint a latin.³

¹ VEKERDI József, *Szent László-ének = A régi magyar vers*, szerk. KOMLOVSZKI Tibor, Bp., Akadémiai, 1979, 11–12.

² *I. m.*, 20.

³ [*Szent László-ének*] *De sancto Ladislao = Peer-kódex*, szerk. KACSKOVICS-REMÉNYI Andrea, OSZKÓ Beatrix, Bp., Argumentum – Magyar Nyelvtudományi Társaság, 2000, 307–325; *Gyöngyösi kódex*,

Az ének magyar szövegének a tanulmánykötetben szereplő olvasata a *Peer-kódex*beli 11. és 12. szakaszt felcseréli, feltehetően azért, hogy sorrendjük a latin szakaszok sorrendjének megfelelően. Vélhetően ennek a sorrendcserének a következménye a bátorságnak külső érényként a testi szépséggel történő társítása is.

A magyar és a latin szöveg szakaszainak sorrendi megfeleltetése adott esetben azért sem feltétel nélküli követelmény, mert a szövegalkotó a magyar és a latin nyelv költői használatának képességén túl az arányos szerkesztés készségével is rendelkezik.

Aligha véletlen, hogy a dicsérő ének leginkább lényegre mutató mondatát a magyar szövegnek éppen a 11. szakaszában találjuk:

Tagodban ékes, termetedben díszes,
válladtul fogva mendeneknél magasb,
csak szépséged császárságra méltó,
hogy szent korona téged méltán illet.

Aminthogy az sem véletlen, hogy a latin szövegben ennek a strófának éppen a 12. szakasz a megfelelője:

Tu membris sanus, forma decorus,
humeris tuis altior cunctis,
specie sola Imperio dignus,
corona sancta te rite cernit.

Könnyen ellenőrizhető, hogy a 18 szakaszos magyar szövegben az elsőrendű pozitív aranymetszés a 11. és a 12., a 19 szakaszos latin szövegben a 12. és a 13. szakaszt határolja el egymástól, mindkét esetben egyazon lényeges mozzanatra irányítva a figyelmet.

A 7. és a 8. szakaszt elhatároló elsőrendű negatív aranymetszés a két szövegben az ének indítására vissza- és az indítással egybecsengő zárlatra előreutaló „*Téged dicsérnek*” – „*Te venerantur*” kezdetű sorokat emeli ki. Idézem a magyar szöveg 1., 8. és 18. szakaszát:

Idvezlég, kegyelmes Szent László kerály,
Magyarországnak édes oltalma,
szent kerályok közt drágalátus gyöngy,
csillagok között fényességes csillag.

[...]

Téged dicsérnek szent zsolozsmával
papok, diákok és városnépek,
téged földnek kereksege,
mert *téged dicsérnek* Istennek angyeli.

[...]

Dicsérjük, magyarok, Szent László kerályt,
bizony érdemli mi dicséretönköt;
dicsérik ötet angyelok, mondván:
Idvezlégy, kegyelmes Szent László kerály.

És idézem a fenti szakaszoknak a latin szövegben megfelelő 1., 8. és 19. strófát:

*Salve benigne rex Ladislae,
Hunnicae plebis dulcis patrone,
regis regum gemma praeclara,
siderum coeli praefulgidum sidus.*

[...]

*Te venerantur cultu divino
sacer clerus et plebs devota,
te adorant regna terrarum,
etenim laudant astra te coeli.*

[...]

Hunni laudate sanctum Ladislaum,
quia meretur a nobis laudem;
laudent eum angeli dicentes:
Salve benigne rex Ladislae.

A vissza-, illetve előreutalással megerősített reddíciós keretben még nyilvánvalóbbá válik az éneknek az elsőrendű pozitív aranymetszés szintjén: a magyar szöveg 11., illetve a latin szöveg 12. szakaszában tetten érhető lényegláttatása: „*szent korona téged méltán illet*” – „*corona sancta te rite cernit*”.